

Posudek na magisterskou práci

Anna Faberová: Vícedětné rodiny – faktory a kontexty

Předkládaná magisterská práce se zaměřuje na plodnost třetího a vyššího pořadí v ČR, což je v kontextu výrazných proměn reprodukčního chování v uplynulých desetiletích téma zajímavé a v posledních letech pouze zřídka analyzované. Cílem je zhodnotit vybrané faktory v jejich vlivu na plodnost vyššího pořadí u vybraných generací českých žen.

Práce je rozdělena do 7 kapitol včetně úvodu a závěru, její textový rozsah je 60 stran (doplněný o 6 stran příloh). Práce je logicky koncipovaná a na dobré jazykové a stylistické úrovni. Úvod velmi stručně nastiňuje strukturu práce. Jedná se spíše o rozepsaný obsah, dle mého názoru by bylo vhodnější na začátku čtenáře blíže seznámit s východiskem práce, zasadit plodnost vyššího pořadí do kontextu minulých a současných reprodukčních vzorců v ČR a jasněji formulovat cíl a výzkumné zaměření/výzkumné otázky.

V kapitole 2 jsou shrnuty poznatky k plodnosti vyššího pořadí v ČR z per sociologů a demografů publikované u nás i v zahraničí.

Kapitola 3 do detailu rozpracovává použitá data a metody. Podrobně jsou představena data SLDB 2011, která jsou v analýze zpracovávána v individuální anonymizované podobě, i další data doplňující prezentované analýzy (HFD, ČSÚ). U používaných dat je upozorněno také na jejich úskalí (např. riziko efektu selekce při zahrnutí nejstarších generací ze SLDB) či problémová místa (nezodpovězené údaje ve sčítacích formulářích). V analytické části jsou pak zmíněny také metodické problémy při sledování narozených dle vzdělání matky v posledních letech (vzdělání jako nepovinný údaj od r. 2007 a rozšíření sledovaných kategorií vzdělání matky ze 4 na 5 od r. 2015 a s tím spojenou chybovost v údajích a narušení časových řad). Velmi podrobně jsou specifikována data vstupující do analýz a konkrétní podoba proměnných a jejich konstrukce. Oceňuji velmi podrobnou a originální, zároveň však vysvětlenou klasifikaci náboženského vyznání. Je zde však drobná nesrovnalost mezi textem, kde se uvádí, že deklarované vyznání „Jedi“ je řazeno do kategorie „ostatní“ (str. 19 dole), zatímco v příloze 2 je řazeno do kategorie „neuvedeno“. Nelíbí se mi naopak vytvoření proměnné „dětí dle partnerských vztahů matky“. Diplomantka má ambice získat ze sčítacích formulářů více informací, než je v nich obsaženo. Ve sčítání není zjišťováno nic více (ale také nic méně), než počet dětí ze současného (posledního) manželství. Pomineme-li to, že vzhledem k vysoké mimomanželské plodnosti se mohou ve vztahu s jedním mužem některé děti narodit před a jiné po sňatku, s čímž se autorka ještě snaží interpretačně vyrovnat, pak porovnáním počtu dětí ze současného (posledního) manželství s celkovým počtem narozených dětí lze spolehlivě zjistit pouze to, že určité skupině žen se všechny děti narodily v rámci jednoho vztahu. U rozvedených a ovdovělých žen to ale rozhodně nemusí být vztah poslední, jak tuto kategorii definuje diplomantka (kategorie 1). Ostatní kategorie (kategorie 2 a 3) jsou pak již zcela zavádějící, pokud se počty dětí v těchto dvou otázkách liší, rozhodně to nemusí být pouze děti z minulých vztahů, naopak rozvedené ženy mohou mít další (případně všechny) děti z následujících nesezdaných soužití apod. Není také jasné, proč se v kategorii nezjištěno (tab. 7) objevují svobodné ženy, které na počet dětí v posledním manželství nebyly dotazovány. Touto zavádějící kategorizací trpí

interpretace dat. Autorce přitom nic nebránilo vytvořit z těchto dvou otázek zajímavý syntetický ukazatel, ale ve vztahu k současnému (poslednímu) manželství, nikoli ke „vztahu“, jejichž počet ani podobu neznáme.

Metodický aparát práce se opírá o demografické ukazatele (transverzální i generační) a především o metodu nominální logistické regrese. Ta je v obecné rovině představena v úvodu a podrobně vč. příkladů interpretace v samotné analytické části. Naopak zde chybí nadefinování ukazatele „index poklesu“ používaného na str. 40-41 – co je to za index, co je naopak index nárůstu uvedený tamtéž? Není zřejmé, co s čím se srovnává (je vždy jmenovatelem generace 1950?), co znamená „nárůst indexu poklesu“ (str. 40)?

Samotná analytická část práce je rozdělena do 3 kapitol. Kapitoly 4 a 5 obsahují transversální analýzu plodnosti a představují základní diferenciační proměnné, které pak vstupují jako vysvětlující proměnné do modelů v klíčové kapitole č. 6. V té jsou metodou nominální logistické regrese analyzovány vybrané faktory ovlivňující šanci mít 3 a více dětí.

V kapitolách 4 a 5 se místy vytrácí důraz na plodnost vyššího pořadí. Proč není transversální analýza dělána důsledně dle počtu dětí se zaměřením právě na trendy v narozených v pořadí 3+? Např. dle legitimacy jsou sledováni pouze narození v 1. a 2. pořadí (kap. 4.4, obr. 2), u analýzy dle vzdělání není pořadí narození reflektováno vůbec (kap. 4.6). V longitudinálním pohledu analýza dle vzdělání zcela chybí, regionální analýzu by bylo možné, vedle konečné plodnosti, více soustředit na plodnost vyššího pořadí.

Kapitola 6 obsahuje souhrnnou analýzu vybraných faktorů ovlivňujících plodnost vyššího pořadí za využití náročného statistického aparátu. Oceňuji, že autorka pracuje jak s šancemi, tak s pravděpodobnostmi pro konkrétně definované typy žen. Interpretace výsledků je detailní a srozumitelná. Proč však autorka pracuje se statistickou významností výsledků, když se jedná o analýzu dat základního souboru?

Díličí připomínky:

- Ne vždy je správně citováno (např. na str. 31 Sobotka 2008 má správně být Sobotka et al. 2008), některé citace uvedené v textu chybí v seznamu literatury (např. Lutz 2006 na str. 26, Pavlíček 1986 na str. 15 – zde předpokládám, že jsou to Základy demografie, tedy Pavlík et al. 1986). U některých termínů chybí citace úplně – např. past nízké plodnosti na str. 26
- Kap. 5.1 – nadpis – dle textu se nejedná o vývoj počtu, ale podílu bezdětných

Přes výše uvedené připomínky doporučuji práci k obhajobě. Předkládaná magisterská práce dle mého názoru prokazuje schopnost studentky pracovat s odbornou literaturou, pracovat s rozsáhlým datovým souborem, využívat základní i pokročilé demografické a statistické metody k vlastní analýze a její výsledky jasně interpretovat.